

**REVIZIJA PITANJA POLA
PROGRAMA REKONSTRUKCIJE
U JUGOISTOÈENOJ EVROPI**

Kris Korin

Fond za urgentnu akciju
i
Žensku komisiju za žene i decu izbeglice

Jun 2000

Fond za urgentnu akciju je stvoren oktobra 1997 sa ciljem da promoviše ljudska prava žena u kontekstu strategija zacrtanih u Pekinškoj platformi za akciju. Cilj Fonda je da ohrabri strukturalne promene kao rezultat unapredjivanja ljudskih prava žena. Kao globalna mreža žena i muškaraca posvećenih svetu jednakosti i društvene pravde, Fond obezbeđuje neposrednu finansijsku pomoć za nepredvidjene i vremenski urgentne mogućnosti unapredjenja ljudskih prava žena.

Ženska komisija za žene i decu izbeglice traži načine da poboljša živote žena i dece izbeglica kroz energičan program javnog obrazovanja i zastupanja, i deluje kao tehnička pomoć. Komisija, osnovana 1989 pod okriljem Medjunarodnog komiteta spasa, je jedina organizacija u Sjedinjenim Državama koja je potpuno posvećena zastupanju interesa žena i dece proteranih usled oružanog sukoba ili progona.

Ovaj izveštaj je napisala Dr. Kris Korin, direktorka Centra za ženske studije na Univerzitetu u Glazgovu, Škotska. Redaktori i uredjivači su bili Arijan Brunet, Meri Diaz, Delina Fico, Reiel Uerhem, Džuli Šo i Suriva Ćaturvedi. Posebna zahvalnost ide savetničkoj grupi projekta: Janu Baueru, En Galager, Vjilki Krasnići, Nadi Ler Sofronići i Reiel Uerhem. Organizatori bi takodje hteli da se zahvale Medjunarodnom centru za ljudska prava i demokratski razvoj i Ženskoj mreži i Instituta otvorenog društva, posebno Debri Šulc.

Ako citirate ovaj izveštaj, molim vas stavite napomenu da je citat uzet iz izveštaja Fonda za urgentnu akciju i Ženske komisije za žene i decu izbeglice.

Ženska komisija za žene i decu izbeglice
122 E. 42nd Street
New York, NY 10168
212.551.3111
wcrwc@intrescom.org

Fond za urgentnu akciju
P.O. Box 1138
Fairfax, CA 94978-1138
Urgentact@aol.com

SADRŽAJ

Predgovor	1
Izvešni pregled	2
Uvod	3
Misija Ujedinjenih Nacija na Kosovu	5
Pakt za stabilnost jugoistoène Evpore	18
Dodatci	24

Predgovor

Od 1997, Fond za urgentnu akciju (FUA) je pomogao dvadeset i tri intervencije ženama koje podržavaju ljudska prava žena i devojaka u šesnaest oblasti sukoba u različitim regionima sveta. Sada, uz pomoć Ford Fondacije i u partnerstvu sa Međunarodnim centrom za ljudska prava i demokratski razvoj (ICHRDD), i Ženskom komisijom za žene i decu izbeglice, FUA je pokrenula inicijativu za jačanje uloge žena u gradjenju dosledne politike ljudskih prava, pažnje prema odnosima polova, i demokratskog razvoja u celoj jugoistočnoj Evropi.

Odluka da se preduzme uvidjaj odnosa polova pre osnivanja Foruma o odnosima polova je bila zasnovana na informacijama sakupljenim u februaru 2000 tokom posete jugoistočnoj Evropi Arijane Brunet, koordinatora Fonda za urgentnu akciju Balkanske inicijative polova. Bilo je jasnih naznaka da projekt FUA zahteva ponovna razmatranja, da posebna pažnja mora da bude posvećena vrednovanju programa rekonstrukcije i mirovnim sporazumima u regionu. Takođe se pokazalo da je potrebna analiza efektivnosti ovih programa iz perspektive polova treba da napravi reviziju pitanja polova sa prvenstvenim fokusom na UN Prelaznu administrativnu misiju na Kosovu (UNMIK) i Pakt Stabilnosti za jugoistočnu Evropu. Kada ova revizija bude predstavljena i raspravljena u regionu, FUA će moći da oceni da li lokalni NVO-i hoće da rade na Inicijativi polova. Naša je nada da će Revizija pitanja polova pomoći da se unapredi saradnja lokalnih NVO-a, MNVO-a, međuvladinih tela i agencija u naporu da se dostigne jednakost polova.

U saradnji sa Ženskom komisijom za žene i decu izbeglice i uz pomoć Ford Fondacije, FAU je angažovala istraživačicu, Kris Korin sa Univerziteta u Glazgovu, da vodi istraživanje na kojem je ova Revizija pitanja polova zasnovana. Pregled će omogućiti da se proceni kako žene i ženske grupe u JIE mogu da udju u formalnije odnose sa međunarodnom zajednicom davalaca. Mi se nadamo da Revizija neće biti korišćena samo od strane NVO-a da bi se utvrdili načini i sredstva konstruktivnog rada sa međunarodnom zajednicom, vladama i MNVO-ma, nego i od strane međunarodne zajednice davalaca kako bi se identifikovale potrebe kojima se treba obratiti, našli mehanizmi koji moraju da se osposobe ne bi li se radilo u saradnji i stvorila efikasna sredstva za određivanje odnosa polova.

Izvršni Pregled

Razmatrajući političku, društvenu i ekonomsku administraciju promena na Kosovu postalo je jasno da je bilo diskriminacije nad ženama tokom perioda rekonstrukcije. Mogući doprinos žena je bio ignorisan i povremeno podrivan, kao posledica toga. Ovo je posebno jasno u nedostatku poštovanja međunarodne zajednice za osnovna pitanja pola *unutar* političkih procesa i procesa kreiranja politike. Na primer:

- mali broj žena je postavljen na ključna mesta na kojima se donose odluke; nijedna žena nije dobila mesto u Prelaznom veću Kosova, ekvivalentno sastavu vlade. Od 20 vladinih odseka koji odgovaraju ministarstvima, samo dva vode kosovske žene i samo jedan je nezavistan (nepovezan sa političkim partijama).
- uloga kosovskih žena unutar politike u razvoju nije bila priznata i njihov rad u paralelnom sistemu od 1990 nije uzet u obzir, kao ni njihovo učešće u ratu i njihovo ključno zalaganje u lokalnim i regionalnim procesima rekonstrukcije na Kosovu od 1999;
- mnoge žene su izgubile muške članove porodice i postale glave porodice, no i pored toga ženske potrebe su marginalizovane;
- u rekonstrukciji političke scene na Kosovu, neki od onih koji donose odluke u UNMIK-u su izabrali način rada odozgo-na-dole, savetujući se samo sa onima koje smatraju uticajnim muškarcima; ovo je uskratilo glasove vodjama zajednice, lokalnim NVO-vima i širem obimu zajednice u novoustanovljenom sistemu; nedostatak lokalnog posedovanja procesom dovelo je do nedostatka poverenja;
- dobar deo para je kanalisano kroz međunarodne grupe koje povremeno, čini se, traže odgovarajući način da ih potroše; usled ovakve orijentacije, moguće je da se lokalne grupe razvile *samo kao odgovor* na zamišljene međunarodne potrebe i tako postati zavisne od međunarodnog finansiranja;
- statistike po polu i starosti nisu prioritet, iako je takav statistički rad vitalan sastojak uključivanja žena i devojaka po svim ekonomskim, političkim i društvenim osnovama.

Imajući ove tačke u vidu, ostaje potreba da se utvrdi koliko brzo i do koje mere procesi ženske integracije mogu da budu razvijeni u glavnim oblastima političke, ekonomske i društvene rekonstrukcije i rehabilitacije. Ove oblasti uključuju

- promovisanje obrazovanja o ženskim ljudskim pravima i demokratskom razvoju;
- omogućavanje organizacija da uključe žene u strukture koje donose odluke;
- uspostavljanje mehanizama koji omogućavaju uključivanje žena u sve oblasti društvenog i ekonomskog života.

Uvod

Ova Revizija pitanja pola razmatra uspostavljene programe rekonstrukcije u jugoistoènoj Evropi. Osnovni fokus je uticaj ovih programa na žene i devojke, uključujući razmatranja o tome da li i kako međunarodna zajednica osigurava učešće žena u naporima za rehabilitaciju i rekonstrukciju. Glavni programi koji su razmatrani su: (a) UN Prelazna administrativna misija na Kosovu (UNMIK) koja je ustanovljena posle usvajanja rezolucije 1244 Saveta bezbednosti, 10. juna 1999 (vidi dodatak II); (b) Pakt stabilnosti za jugoistoènu Evropu dogovoren u Kelnu, 10. juna 1999; (c) Sarajevska deklaracija od 30. jula 1999 (kako je razmatrana u kontekstu Pakta stabilnosti).

Osnovna taèka za koju se brine i koju razmatra ova Revizija je mera u kojoj je dato ohrabrenje poveæanom društvenom, ekonomskom, obrazovnom i politièkom uèestvovanju žena (u 'neformalnim' gradjanskim forumima i organizacijama, kao i na formalnim nivoima moæi). Zbog kontinuiteta i u interesu narednih projekata, Revizija pitanja pola vrednuje 'propuste' u kreiranju politike, obezbedjenju usluga, sakupljanju podataka, i u koordiniranju i posmatranju projekata stvorenih da bi poveæali učešće žena i devojaka. Ovde æe biti razvijeni predlozi za dalje istraživanje i saradnju. Nada je da æe ova Revizija sugerisati i inspirisati dodatna posmatranja, istraživanja i saradnjaæke napore da bi se postigla puna reintegracija žena i devojaka ponovnom izgradjivanju u jugoistoènoj Evropi.

Analiza Pola

Reè 'pol' (gender) je korišæena u smislu kulturno, društveno, ekonomski i istorijski određenih uloga žena i muškaraca i da bi se shvatilo kako su nejednaki odnosi moæi medju njima oblikovani i izgradjeni u društvenim institucijama, kao što su porodica, pravni sistemi, religijski sistemi i verovanja. Uloge pola su nauèene iz razlièitih izvora u kulturi od vremena rođenja. Pošto nisu biološki određene, ove uloge mogu da se menjaju i u prošlosti su bile menjane. Analiza pola formira osnovu od koje zavisi veæina treninga i razvoja potrebna da se osigura ujednaèeni napredak žena i muškaraca u bilo kom procesu rekonstrukcije i reintegracija. Rad na odnosima polova znaèi posmatranje uloga, potreba, učešæa i donošenja odluka žena i muškaraca u zajednici.

Ujedinjene Nacije su predane jednakosti polova u svim svojim politièkim aktima i programima. Izveštaj Ekonomsko-društvenog saveta iz 1997 definiše odrednice pola kao:

proces vrednovanja posledica bilo koje planirane akcije žena i muškaraca, uključujući zakonodavstvo, politièka akta i programe u svim oblastima i na svim nivoima. Ovo je strategija kojom ženski kao i muški interesi i iskustva postaju sastavni deo plana, sprovođenja, posmatranja i vrednovanja akata i programa u svim politièkim, ekonomskim i društvenim sferama tako da žene i muškarci imaju jednaku korist i nejednkosti se ne ponavljaju. Krajnji cilj je ostvarenje jednakosti polova.¹

Sa posveæenošæu medjunarodne zajednice praæenju uloge polova, analiza polova u projektima i programima rekonstrukcije i rehabilitacije koji se trenutno odvijaju unutar UNMIK strukture na Kosovu znaèi odvojeno razmatranje posledica koje ovaj rad ima na žene, i na muškarce. Ovo zahteva razmatranje reproduktivnih, produktivnih i društvenih uloga ili uloga koje žene igraju u zajednici, kao i razumevanje ekonomskih i društvenih uloga koje igraju muškarci. Shvatajuæi kako zajednice ili grupe rade i obezbedjujuæi da se stavovi žena, kao i muškaraca èuju unutar zajednice ili društva, možemo da se potrudimo da ih aktivno uključimo u projekte i donošenje odluka. Imajuæi u vidu neuobièajenu situaciju

¹ Izveštaj Ekonomsko-društvenog saveta Ujedinjenih Nacija, 1997.

na Kosovu – sa zvaničnicima UNMIK-a koji formiraju administraciju u koaliciji sa političarima lokalnih partija i nezavisnim političarima – ovi procesi moraju da budu dvostrani i transparentni. Ključ za ove procese su: (a) potreba za statistikama po polu i starosti tako da može da se proučava odnos žena/devojaka i muškaraca/dečaka na različitim scenama; (b) sprovođenje kreirane politike za različite grupe i; (c) određivanje uloga polova u svim vidovima administrativnog i političkog donošenja odluka.

Prelazna Administrativna Misija UN na Kosovu (UNMIK)

Rezolucijom 1244 (vidi Dodatak II), Savet bezbednosti UN je odlučio 10. juna 1999 da ustanovi prelaznu međunarodnu civilnu administraciju na Kosovu. Izveštaj Generalnog sekretara od 12. jula 1999² je postavio opsežan okvir za međunarodnu civilnu operaciju koju vodi UN. Ista rezolucija je ovlastila upravu Misije nad teritorijom i ljudima Kosova, uključujući sve zakonodavne i izvršne snage i administraciju nad pravosuđem i usmerila UNMIK da '...obezbedi privremenu administraciju za Kosovo ... koja će obezbediti prelaznu administraciju za uspostavljanje i nadgledanje razvoja privremenih demokratskih institucija samouprave da bi se osigurali uslovi za miran i normalan život svih stanovnika Kosova'.³ Ključni zadaci Misije su da:

- promovise uspostavljanje značajne autonomije i samouprave na Kosovu;
- obavi osnovne funkcije civilne administracije;
- omogućiti politički proces koji će odrediti budući status Kosova;
- pomogne rekonstrukciju ključne infrastrukture, i humanitarne pomoći i pomoći od nepogoda;
- održava građanski zakon i red;
- promovise ljudska prava;
- osigura bezbedan i nesmetan povratak svih izbeglica i raseljenih osoba njihovim domovima na Kosovu.

Da bi ostvario ovaj mandat i povećao učestvovanje kosovskih zajednica u vladanju Kosovom, UNMIK je ustanovio Zajedničku prelaznu administrativnu strukturu za Kosovo (ZPAS). Kroz ovu strukturu 20 administrativnih odseka je razvijeno kao centralno administrativno telo, svaki sa jednim UNMIK-ovim i jednim kosovskim zajedničkim šefom. Ovi šefovi podnose izveštaj Privremenom administrativnom savetu (PAS) kroz jednog od zamenika specijalnog predstavnika Generalnog sekretara (ZSPGS) koji sa kosovskim liderima služi u IAC. Zadatak UNMIK-a je podeljen na četiri oblasti, poznate kao 'četiri stuba' i poduzeti su u pet integrisanih faza. Od 31. marta 2000 četiri stuba su: (a) humanitarna pomoć; (b) civilna administracija; (c) demokratizacija i gradjenje institucija, i (d) ekonomska rekonstrukcija. Od 1. aprila 2000, Stub I je prestao da operiše; posao koji je počeo pod ovim stubom je još u procesu.

STUB I: HUMANITARNA ASISTENCIJA: VODJENA IZ KANCELARIJE VISOKOG KOMESARA ZA IZBEGLICE UN (ZA OVU REVIZIJU, DETALJI OKO ZDRAVLJA I OBRAZOVANJA SU BILI KLJUČNI ASPEKTI)

Glavni problem rada UNHCR-a koji se koncentriše na ženske potrebe i rehabilitaciju je bila Ženska inicijativa Kosova (ŽIK) koja je osnovana preko Odseka državnog biroa za stanovništvo, izbeglice i migraciju Sjedinjenih Država (BPRM). Vlada SAD je odvojila 10 miliona dolara za ŽIK sa namerom da

² Izveštaj Generalnog sekretara, S/1999/775.

³ Rezolucija Saveta Bezbednosti 1244, str. 10.

pare budu potrošene vrlo brzo, za manje od godinu dana (shvaćeno je kao humanitarna – ili hitna – pomoć). Započinjane ŽIK projekta je trajalo duže nego što se predpostavljalo zbog nedostatka organizacionih, pravnih, finansijskih i drugih struktura, i vremenski okvir je produžen na godinu dana.

Zdravstveni rad do aprila 2000

Umesto jednostavnog usmeravanja sredstava za ponovno uzdizanje zdravstvenog sistema na prethodni nivo, UNMIK je prihvatio pristup koji će ostaviti bolji sistem za sobom. Nacrt zdravstvenih direktiva je bio pripremljen u julu 1999 i od septembra Direktive prelazne zdravstvene politike su bile sačinjene na tri jezika (albanskom, engleskom i srpskom). Regulacijom 10, 2000 Administracija za zdravstvo je uspostavljena u svih 20 ZPAS odseka, i tokom vremena, sve opštine će dobiti zdravstvenu administraciju. Administracija funkcioniše kao Ministarstvo zdravstva razvijajući infrastrukturu, radnu snagu i određujući direktive. U razvojnoj fazi, posao je imao jasan humanitarni aspekt i obavili su ga uglavnom MNVO-e. Oblasti u kojima se ovaj rad koncentrisao su uključivale imunizaciju dece, grejanje u porodilištima, vež banje radnika u reproduktivnom zdravstvu, snabdevanje materijalima za reproduktivno zdravstvo i obezbedjenje usluga mentalnom zdravstvu. Na duž i rok, međunarodne organizacije su počele da pripremaju programe za poboljšanje bolničarske profesije, koja je većinom ženska profesija na Kosovu. (U celoj bivšoj Jugoslaviji postojao je jako mali broj uvež banih bolničarki.) Saradnja sa, na primer, UN Fondom za aktivnosti stanovništva (UNFAS) je planirana u takvim oblastima kao što su vež banje trudnica, doktora, bolničarki i babica.

U isto vreme, sa pripremanjem konsolidacije budžeta Kosova, Administracija je bila u mogućnosti da se više angažuje oko svakodnevnog rada u bolnicama i oko naručivanja lekova i drugih proizvoda. Naglasak je bio na razvoju osnovne zdravstvene zaštite i promeni sa institucionalnog zdravstvenog sistema na sistem čije su usluge više bazirane na potrebama zajednice.

Procena napretka u obezbedjenju zdravstva i ponovnom izgradjivanju zdravstvenog sistema pokazuje da su i MNVO-i i agencije UN kroz trening predstavile zdravstvenim radnicima probleme koji se odnose na seksualno nasilje i nasilje među polovima. Takođe, više pažnje je posvećeno materinstvu i dostupnim medicinskim praksama. Kritičari administrativnog procesa rekonstrukcije ipak ukazuju na: (a) činjenicu da i pored obećanja, osnovna zdravstvena zaštita nije tretirana kao finansijski prioritet, i umesto toga pažnja data bolnicama; (b) na potrebu da se razvije način da se dodje do žena u zabaćenim oblastima i da im se obezbedi pristup zdravstvenoj zaštiti; (c) činjenicu da se doktori i bolničarke iz bolnica Majke Tereze u ruralnim oblastima sele u gradske bolnice i na bolje plaćene poslove što ima ozbiljne posledice na pristup žena zdravstvenoj zaštiti. (Društvo Majke Tereze (MTS) je bila najveća organizacija za humanitarnu pomoć koja je obezbeđivala zdravstvenu zaštitu i hranu tokom rata i unutrašnjeg raseljavanja stotina hiljada Kosovara). Kritičari su takođe primetili da MNVO koje rade na Kosovu nisu obratili nikakvu pažnju potrebama onesposobljenih osoba.

Obrazovni rad na rekonstrukciji do aprila 2000

UN Dečiji fond (UNICEF) je obavio uvidjaj škola koji je pokazao da je u novembru 1999, samo 784 od 1050 školskih zgrada još uvek celo. Od toga 45 posto su doživele značajnu štetu. Od početka 2000, više od 400 škola koje su bile popravljene su radile kao i druge škole koje nisu zahtevale značajne popravke.

Kada je UNMIK preuzeo završetak daljih zadataka, proces renoviranja je prestao. Kritičari rada UNMIK-a su takođe primetili da: (a) je postojao je prekid od nekoliko meseci dok nova uputstva nisu

završena; (b) kvalitativne norme uključuju opsež na uputstva nezgrapna za čitanje i razumevanje; (c) je UNMIK-ov popis škola trajao četiri meseca što je vidjeno kao vitalno vreme izgubljeno u vraćanju mladih ljudi nazag u obrazovni sistem; (d) MNVO proces licitacije projekata koji su onda dati lokalnim preduzimačima produžuje ovaj spori proces; (e) i pored toga što su osnovne školske knjige bile spremne za štampanje u avgustu 1999, one nisu odštampane do aprila 2000; (f) postoji vrlo malo mogućnosti kojima može da se putuje do škole i one su skupe; (g) je malo pažnje pridavano broju devojaka prisutnih u školi; (h) ne izgleda da postoji koncept obrazovanja odraslih, jedan aspekt posebno važan za žene koje su do sada imale malo obrazovanja; (i) dok lokalne ne-vladine organizacije (NVO) obrađuju pažnju na pismenost odraslih, postoji malo ili nikakvo angažovanje države u ovoj oblasti.

Informacije takodje pokazuju da reforma univerziteta ostaje ozbiljan izazov, uključujući metode predavanja i standarde učenja kroz ceo sektor visokog obrazovanja. U nedostatku reforme, postoji bojazan da će obrazovana srednja klasa Kosova da bude uništena.

Što se tiče devojaka, verovatno je da će posleratna trauma, siromaštvo i nesigurnost sprečiti jedan broj njih da završe maturu. (1997 broj devojaka koje su napisile školu je bio 34 procenata; iako nema trenutnih podataka, obrazovni specijalisti koji rade u regionu primećuju da procenat kod devojaka izgleda vrlo visok.) Povećane cene prevoza i ekonomska ograničenja su prepreke porodicama koje obrazuju svoje ćerke. Iako devojke u određenim oblastima dobijaju dodatno obrazovanje kroz lokalne grupe, navode se četiri razloga za relativno veliki procenat napuštanja škole od strane devojaka: (a) bezbednost: strah da mogu da budu fizički napadnute ili silovane; (b) siromaštvo: dečaci se biraju pre devojaka koje su korisne za rad u kući i na zemlji; (c) nedostatak volje: često ne žele da idu u školu zbog nedostatka ohrabrenja u kući i školi; (d) godine: odražava strah da devojke posle 18-te mogu da budu suviše stare da nadju braćnog partnera. Kao i u oblasti zdravstva, deca koja imaju problem sa učenjem nisu uključena u sadašnji sistem i mnoga deca invalidi ne pohađaju školu.

Civilna i pravosudna rehabilitacija

Kroz sekciju za civilna dokumenta, UNMIK izdaje krštenice, umrlice i braćna svedočanstva u svih 29 opština i pripreme za registraciju građana su počele. Misija će izdati lične isprave do dva miliona Kosovara u procesu koji je povezan sa registracijom glasača i izborima. Nije sigurno da će sve statistike biti razvrstane i po polu i starosti.

Što se tiče pravosudne rehabilitacije, UNMIK je uspostavio hitni pravosudni sistem koji se sastoji od četiri okružna suda, jedan ad hoc sud bez prava žalbe uredu javnog tužioca. U martu 2000 novi krivični zakonik je bio u razmatranju, gde je OEBS radio na ključnim prioritetima pravnih radnih grupa o seksualnom nasilju, kućnom nasilju i maloletnom nasilju. Nedostatak potpuno funkcionalnog pravnog sistema ima posledice po polove jer tradicionalni zakon radi u dobroj meri protiv žena. Sa lošim radom sudova, žene retko dobijaju pozitivne odluke suda u skladu sa njihovim pravom za starateljstvo nad decom. Slično, žensko pravo na posed nije opšte prihvaćeno i, u slučajevima nasilja nad ženom i decom (uključujući incest), sudovi imaju tendenciju da oslobode muža i/ili oca na osnovu 'nedostatka dokaza' i pored pokazivanja fotografija i izjava svedoka kao evidencije.

Stub II: Civilna Administracija pod UN-om i asistencijom Zajednica u Opasnosti

Kućno nasilje je rasprostranjeno na Kosovu i postoji samo par onih koji direktno pomažu u psihološki i materijalno potrebe žrtava nasilja. Sredstva pomoći ženama koje su pretrpele zlostavljanje se razlikuju od regiona i kulture; dugoročne izbeglice ili skloništa nisu odgovarajuće mogućnosti zbog potrebe za pomoći porodice i zajednice.

Sa velikim medjunarodnim prisustvom na Kosovu, pitanja koja se odnose na prostituciju i ilegalnu trgovinu su dobila centralnije značenje. Pre nego trasa za trgovce, Kosovo je postalo destinacija. U svetlu ovakvog razvoja, određen je jedan broj potreba, uključujući: (a) jasne kodove ponašanja za sve medjunarodne službenike na Kosovu; (b) primenu pravih sankcija protiv izrabljivanja žena; (c) dalje jačanje postojećih zakona od strane UNMIK-a; izbegavanje kriminalizacije žena tako što bi se žene osuđivale i pravno gonile za prostituciju.

Produžetak nasilja nad ženama podstiče mnogobrojne razloge za brigu; jasno je da MNVO, UNMIK i lokalne grupe moraju da poprave svoje reagovanje na nasilje. Žene pre nego bilo ko drugi idu u Centre za socijalni rad (QPS-Qendra per puna sociale). Ustanovljeni 1974, centri su nudili pomoć oko zaposlenja i iznajmljivanja smeštaja za žene koje beže od nasilja. 22 centra pre rata su zapošljavala između 200 i 400 ljudi. Nažalost, iako se sakupilo više timova posle rata i radilo na rekonstrukciji (samo u Djakovici je zgrada bila podobna za neposrednu upotrebu), plate nisu bile isplaćivane. Kada je počelo isplaćivanje plata u aprilu 2000, mnogi službenici su već bili primorani da nadju alternativne poslove.

Kosovske grupe za pomoć

Postoji 50 ili više domaćih kosovskih organizacija od kojih 15 radi na ženskim pitanjima. Među njima su:

- **Aureola:** osnovana januara 1996 i zasnovana na dobrovoljnim humanitarnim aktivnostima koje su počele 1989; sa glavnim ciljem da se pomogne albansko stanovništvo Kosova u vezi pitanja ljudskih prava, mira, zdravstva i obrazovanja;
- **Albanska ženska liga** je radila od 1992 širom Kosova na obezbeđivanju pristupa obrazovnim mogućnostima i ekonomskom zapošljavanju. Glavni cilj je sada da se obezbedi pomoć ženama i deci zahvaćenim ratom. Osnovan je ženski centar u Prištini 2000.
- **Centar za zaštitu žena i dece** rad je počeo 1993 u zdravstvu, reproduktivnim pravima i pravima žena i dece; tokom rata Centar je dokumentovao kršenje ljudskih prava i obratio punu pažnju ženama koje su bile silovane – sakupljanjem izjava, obezbeđivanjem zaštite svedocima, seminarima i drugim događajima;
- **Flake (Vatra)** osnovana 1998 i ima 20 članova u opštini Lipljan (70 sela). Cilj je da se osnuje 5 centara koji bi obezbedili kurseve za šivenje i za frizere/ke i emotivnu pomoć raseljenim osobama.
- **Jehona** radi od 1999, šest žena aktivista iz Kosovskih Fuša su radile za Oxfam-om da bi formirale nezavisnu Žensku asocijaciju. Daje kurseve iz šivenja i pletenja.
- **Legjenda** je radila od 1996 u 20 sela u opštini Vitina na popravljanju položaja žena u društvu. Sada se koncentriše na emotivnoj pomoći ženama i deci zahvaćenim ratom.
- **Liria** u Gnjilanu, radi na zdravstvenom obrazovanju i opštem obrazovanju po privatnim kućama;
- **Motrat Qiriaz** (Sestre Qiriaz ili MQ): radi sa seoskim ženama i devojkama, podržava i osposobljava ih da uzmu kontrolu nad svojim životima i naprave pozitivne promene za sebe i svoje zajednice.
- **NORMA** uključuje grupe sudija i pravnika koji rade na pravnoj pomoći i savetovanju žena. Radi sa UNHCR na istraživanju i prevodima pravnih procedura, zakona i širenja informacija o pitanjima

pola – prava vlasništva za žene, javnim tužilaštvom u slučajevima kućnog maltretiranja, razvodima i naslednim pravom.

- **Radio 21** osnovana 1995 kao centar za vežbanje mladih žena u rešavanju sukoba, radio i televizijskom novinarstvu. Izdala je 11 brojeva 'Eritrea' (Latinski naziv za albanske žene) do 1999. Pomaže i mrežu i mladih žena Kosova.
- **Sfinga** je osnovana 1997; Sfinga centar za žene ohrabruje žene akademske radnike u razvoju umetničke, naučne i profesionalne kreativnosti. Izdaje časopis Sfinga i pomaže u ženskim studijama i organizuje predavanja.

Medjunarodne organizacije i inicijative

Medju mnogim medjunarodnim organizacijama koje rade na Kosovu su:

- **Kvinna till Kvinna Prishtina** pomaže lokalne ženske grupe na Kosovu proširenju obima od 1994, sa prisustvom na terenu od 1998 na pitanjima kao trgovina ženama i prostitucija, zdravlje žena;
- **Medica Mondiale** u Jakovu, specijalizovana za lečenje trauma kod žena;
- **Oxfam** ustanovio je rad na Kosovu sredinom 1990-tih, posvećen izvornom aktivizmu;
- **Medjunarodni komitet spasa** pomaže **The Well Women's Centre** u Peçi, gde grupe obrazovnih radnika obezbeđuje nastavu za zdravstvene radnike i druge o kućnom nasilju i seksualnom napastvovanju;
- **'STAR'** mreža finansira, trenira i pomaže mreže u bivšoj Jugoslaviji od 1993 sa naglaskom na širenje obima, treniranje i razgranavanje mreže;
- **Coordination of Women's Advocacy** pomaže žene na Kosovu.

Organizacioni rad UN na pomoći zajednici i ženskim pitanjima

U saradnji sa različitim MNVO i lokalnim organizacijama, brojne UN agencije nastavljaju rad na Kosovu. Na primer:

- **Visoki komesar za izbeglice UN (UNHCR)** vodi Inicijativu kosovskih žena koja je razvijena tokom vanredne faze sa ciljem da reintegriše žene u procese rekonstrukcije; postoje četiri oblasti na koje se koncentriše – potrebe neposrednog opstanka, psihološko-društvena podrška i podrška zajednici, specijalne usluge zdravstvene zaštite, osposobljavanje, sredstva za život, prava u pravosuđu i pravna zaštita.
- **UNHCR sa UNICEF-om:** uspostavljena u centrima određenih oblasti za decu svih nacionalnosti da bi se obratila psihološko-društvenim potrebama i ohrabrila reintegraciju; Podrška da se pomogne popravci lokalnih kapaciteta da bi se omogućio razvoj zajednice i širenje mreže;
- **Informativni centar humanitarne zajednice (HCIC)** uspostavljen da bi se promovisala i omogućila koordinacija svih organizacija angažovanih na vanrednoj pomoći i rehabilitaciji; radi na sakupljanju i širenju informacija i gradjenju veza izmedju humanitarnih napora i drugih stubova UNMIK-a;

- **UN Razvojni fond za žene** (UNIFEM) je inicirao Operativni tim za odnose polova kao grupu/forum više agencija; UNIFEM takodje obavlja svoju ulogu matice kroz različite forume, koji povezuju stubove i šefove agencija UNMIK-a, kao i programe koji su bili ili će biti primenjeni u 2000; fokus za 2000 je ekonomsko osposobljavanje; radne sekcije su takodje razvijene u upravi i liderstvu.

Kritika medjunarodnog rada na Kosovu, para koje su obezbedjene, i interesa za ženska pitanja se izmedju ostalog odnosila na: (a) nedostatak transparentnosti i informacija o finansiranju; (b) potrebe osoba da rade sa grupama na pitanjima finansiskih potreba i primena, tako da su kriterijumi jasni i procesi i direktive pregledni; (c) potrebe da se osiguraju prevodi dokumenata, direktive i izveštaji na albanskom i srpskom i na potrebe za sastancima sa medjunarodnim službenicima na kojima su prevodi lako dostupni, pre nego sastanci na engleskom na kojima samo mali broj žena može da učestvuje; i (d) na potrebe za mnogo više saradnje izmedju UNHCR, UNIFEM, Organizacije za evropsku bezbednost i saradnju (OEBS) i Kancelarija za pitanja pola.

Kancelarija za pitanja pola

Jedinica za savetovanje polova unutar Kancelarija specijalnog predstavnika Generalnog sekretara UNMIK-a je osnovana da savetuje UNMIK strukture o pitanjima pola. U svojim početnim fazama jedinica je odredila tri ključne oblasti kosovskog društva koje zahtevaju neposrednu pažnju: (a) neodgovarajuća predstavljenost žena u donošenju odluka; (b) nasilje nad ženama (uključujući silovanje, trgovinu seksom i kućno nasilje); (c) ekonomski oporavak.

U martu 2000 Jedinica je postala Kancelarija za pitanja pola. Nada je bila da će Kancelarija tokom vremena:

- sa angažovanjem OEBS-a u izbornom procesu, početi pilot projekat skoncentrisan na ženska prava glasa i kandidature;
- napraviti institucionalni prostor za glavna pitanja pola u tri preostala stuba (i možda 20 novih ZPAS odseka);
- uspeti da ubedi vojne i druge planere da pitanja pola nisu samo još jedna tačka, već jedan drugačiji okvir razmatranja stvari.

STUB III: DEMOKRATIZACIJA I GRADJENJE INSTITUCIJA vodjen od strane Organizacije evropske bezbednosti i saradnje (OEBS)

U primeni rezolucije 1244 Saveta bezbednosti, UNMIK je ovlašćen da obezbedi značajnu autonomiju i samo-administraciju za Kosovo poštujući suverenitet i teritorijalni integritet Federativne Republike Jugoslavije (FRJ). Opštinski izbori septembra 2000 će označiti prelomni momenat u političkoj tranziciji Kosova jer će prebaciti medjunarodni legitimitet na lokalne administracije. Nužno je da budu sprovedeni slobodno i pravedno, da su građani dobro obavesteni o ključnim pitanjima (što zahteva efikasne i objektivne medije) i da postoji nivo učestvovanja svih etničkih grupa. U aprilu 2000 bilo je jasno da su neke od političkih partija u razvoju relativno slabe, i da nemaju realističnu politiku za budućnost. Kao posledica toga, i kao odgovor na potrebu da se omogući razvoj političkih partija, Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju (OEBS) je 21. marta 1999 preuzela odgovornost za registraciju i rad političkih partija na Kosovu.

Registracija i izbori

Zajednički registracioni operativni tim (JRT) je ustanovljen da bi se povezivanje rada na Stubu II (civilne administracije) sa radom na Stubu III (gradjenjem institucija). JRT ima potencijal da bude jedno značajno telo u smislu sakupljanja podataka i matica o polovima pošto je odgovoran za: (a) procese registracije; (b) organizaciju izgubljenih ili oduzetih arhiva; (c) konsolidaciju baza podataka elektronskih informacija u format koji omogućava traženje; (d) regrutovanje i vezivanje banje međunarodnih i lokalnih službenika koji će voditi aktivnosti registracije; (e) vođenje programa javnog informisanja o pravilima i uslovima registracije; (f) sprovođenje registracije građana i glasača za Kosovare koji žive na Kosovu i registracije glasača za one koji su izvan; (g) završavanje prve faze baze podataka za registraciju građana i glasača.⁴

U pripremi za izbore, registrovanje kod civilne administracije UN će biti preduslov za političke partije kao pravne entitete i omogućiti njihovo učestvovanje u izbornim procesima od kojih će one imati koristi. Političke partije moraju da predaju svoje statute i programe. Prema direktivama OEBS-a, programi moraju da uključuju 'posvećenost demokratskim principima, zaštitu ljudskih prava i toleranciju svih naroda, nezavisno od etniciteta'.

Jedan broj tačaka koje se odnose na izbore septembra 2000, i druge planirane za kasnije, ukazuje da je način na koji je organizovana registracija i obrazovanje izbornih učesnika od izuzetne važnosti u smislu definisanja demokratskih procesa saradnje i podrške međunarodne zajednice prema kosovskim grupama i zajednicama. U pogledu položaja žena, dogodila se određena modernizacija ideja i politički proces je postao otvoreniji. Takođe, bilo je manjih inicijativa da se uzdigne učesnica žena. I pored toga, zabrinutost je iskazana, pogotovo među ženama, oko više aspekata koji se odnose na demokratizaciju uopšte i izbore. Ova zabrinutost se, na primer, odnosi na: činjenicu da nikakva obrazovna kampanja o izbornom procesu nije planirana ili organizovana za žene; verovatnoću da će izbori rezultirati 'muškim političkim partijama' koje će koristiti glasove žena za svoju sopstvenu dobrobit; nedostatak pažnje u odnosu na razumevanje i prevazilaženje prepreka učestvovanje žena (npr. porodične obaveze); brzometni pristup koji je omogućio suviše malo vremena za odgovarajuće obrazovanje žena. Na kraju, sakupljene informacije tokom skorajšnjeg rada OEBS-a na registraciju glasača nisu razdvojene po polovima.

Ljudska Prava

Izveštaj generalnog sekretara Savetu bezbednosti od 12. jula 1999 primećuje da 'u preuzimanju svojih odgovornosti UNMIK će biti vođen međunarodno priznatim normama ljudskih prava kao osnovu za primenu vlasti na Kosovo. UNMIK će ukoreniti kulturu ljudskih prava u sve oblasti aktivnosti i prihvatiti politiku ljudskih prava u odnosu na sve svoje administrativne funkcije'.⁵ Poštovanje i promocija ljudskih prava i principa demokratske vladavine treba, dakle, da bude u središtu celokupnog rada prelazne administracije.

6. decembra 1999, OEBS je izdao dva izveštaja o ljudskim pravima koji su dokumentovali rasprostranjeno kršenje ljudskih prava na Kosovu. Prvi izveštaj, *Kosovo/Kosova – Kako je vidjeno, Kako je ispričano*, se bavi periodom od decembra 1998 do juna 1999 i zaključuje da su jugoslovenske i srpske snage široko kršile ljudska prava i zakone koji vladaju u oružanim sukobima. Njihove žrtve su u najvećem broju bili kosovski Albanci. Drugi izveštaj, *Kako je vidjeno, Kako je ispričano, Deo II*, se bavi periodom od 14. juna do 31 oktobra 1999 i detaljno opisuje kršenje ljudskih prava nad manjinama.

⁴ Međunarodna organizacija za selidbe je odgovorna za sprovođenje registracije glasača izvan Kosova.

⁵ Izveštaj generalnog sekretara, S/1999/775.

Od 28. marta je ustanovljeno mesto vladinog poverenika koji ima ovlašćenje da istraž i i izvesti o žalbama o kršenju ljudskih prava i propustima administracije. Poverenik će pregledati i ponovo ispitati akcije koje čine kršenje vlasti od strane prelazne civilne administracije ili bilo koju centralnu ili lokalnu instituciju u razvoju. Poverenik i međunarodni posmatrači, lokalni NVO-i i ispravke kroz pravosudne procese mogu dakle da budu vidjeni kao produženje rada u odbrani ljudskih prava i osnovnih sloboda 'od spolja', dok Odsek za demokratsku upravu i podršku građanskom društvu (DUPGD) radi iznutra.

U isto vreme, Ured za ljudska prava u Beogradu, koji je osnovala Uprava visokog komesara UN za ljudska prava (OHCHR),⁶ je zatražio od ministra pravde FRJ izveštaj o svim Kosovarima koji su bili uhapšeni na ovoj teritoriji od marta 1999, onih koji su zadržani u Srbiji posle tog datuma i svih koji su otpušteni iz srpskih zatvora. Ured za ljudska prava je takodje tražio do ministra pravde da poseti nekoliko srpskih zatvora da bi saznao stanje žena, dece, starih i bolesnik zatvornika sa Kosova.

Treba zapaziti da je šira briga data situaciji manjina, specijalno ženama i devojkama, unutar demografskog profila Kosova i implikacijama ove situacije za ljudska prava. Posebna briga je izražena, između ostalog, za romske manjine – ko ih pomaže i kako preživljavaju među albanskim i srpskim većinama i situacija srpskih i bošnjačkih manjina u oblastima albanske većine. Imajuči u vidu da se više manjina pojavljuje na Kosovu i uopšte u jugoistočnoj Evropi, informacija pokazuje da je situacija žena i devojaka gora. Usled toga, može se očekivati da će novoizabrani poverenik i OHCHR ured za ljudska prava u Beogradu i u drugim oblastima FRJ biti pozvani da posmatraju poštovanje prava osoba koja pripadaju manjinama i intervenisati u njihovu odbranu kada i gde je to odgovarajuće i/ili moguće.

Mediji

Opšte je prihvaćeno da su nezavisni i poštovani mediji kamen temeljac demokratskog razvoja. Broj značajnih programa za promovisanje ljudskih prava i podršku razvoju nezavisnih medija je izgrađen na onome što je urađeno sa izbeglicama u egzilu u Makedoniji i Albaniji. Produženi rad u ovoj oblasti uključuje: (a) ohrabrenje profesionalnih novinara da uspostave dobrovoljne etičke norme; (b) ustaljeno održavanje okruglih stolova sa kosovskim novinarima i međunarodnim donatorima koji se bave politikom razvoja medija. Ova politika uključuje moguću uspostavljanje nezavisne agencije ili komisije odgovorne za dozvole i pravila radio i televizijskog emitovanja. Prelazna medijska komisija (PMK) predložena od DUPGD-a je zamišljena kao tela zaduženo za izdavanje dozvola i pravila emitovanja. DUPGD se isto posvetio tome da osigura da administracija na Kosovu poštuje dve glavna principa koji vladaju odnosom javnih vlasti i medija, naime: (a) da rade u javnom interesu da upravljaju i brane javno poverenje; i (b) da imaju pravo odgovornosti kada su javni fondovi neposredno u pitanju.

Zajedničke prelazne administrativne strukture

Prelazni administrativni savet se dogovorio 4. januara 2000 da počne sa nacrtom pravila koja će definisati nadležnosti 20 odseka koji će biti kreirani unutar ZPAS u saglasnosti sa pravnom kancelarijom UNMIK-a. 20 dogovorenih odseka su: poljoprivreda; centralna i fiskalna vlast (budžet i finansije); civilna zaštita i prevencija nepogoda; kultura; demokratska vladavina i podrška građanskom društvu; obrazovanje i

⁶ Ured za ljudska prava u regionu bivše Jugoslavije je osnovan početkom 1993, i u početku je zamišljen da podržava mandat Specijalnog izveštaja (SI) UN komisije za ljudska prava (CHR). Pravno ovlašćenje za njihovo prisustvo je u skladu sa time bilo zasnovano na godišnjim rezolucijama CHR-a, produženjem mandata SI-a i pozivom Generalnom sekretaru da podrži i SI i održ i njihovo prisustvo na terenu.

nauka; sredina; javne usluge; zdravstvo i društvena zaštita; pravo; rad i zaposlenje; lokalna administracija; ured za one koji nisu stanovnici Kosova; pošta i telekomunikacije; rekonstrukcija; sport; trgovina i industrija; saobraćaj i infrastruktura; komunalne usluge; i mladi. Administrativni odseci su dodeljeni političkim partijama – Demokratskoj ligi Kosova (DLK) i Demokratskoj partiji progresa Kosova (DPPK) – da dele vodjstvo sa služ benicima UNMIK-a. Jedino je Odsek za Demokratizaciju i Gradjansko Društvo dodeljen nekome nezavisnom. Aprila 2000, još četiri druga odseka nisu bila popunjena i trebalo je vodjstvo da bude podeljeno sa nacionalnim zajednicama (poljoprivreda i rad i zapošljenost – srpskoj; sredina – bošnjačkoj; saobraćaj i infrastruktura – turskoj).

Nijedna ž ena nije bila postavljena 1999 u Prelazno veæe Kosova, u ekvivalentne strukture i samo par na druga mesta. Kosovske ž ene su uæestvovala u paralelnom političkom sistemu; tokom rata i u lokalnim i regionalnim procesima rekonstrukcije njihovo angaž ovanje je bilo ključno. Ovo nije priznato u rehabilitacionim procesima i u stvaranju novih administrativnih struktura. Na primer, od 20 vladinih odseka samo dva vode kosovske ž ene, i samo jedan nezavisne (od političkih partija). U martu 2000, statistike OEBS-a su pokazale da dok 24% kosovske milicije èine ž ene, samo 6% UN milicije èine ž ene.

Odsek za demokratsku upravu i podršku gradjanskom društvu (DUPGD)

Ovaj odsek je ustanovljen da nadzire, i ima ovlašæenje da savetuje i ohrabruje posmatranje ljudskih prava i demokratskih normi u kosovskoj privremenoj administraciji, miliciji i bilo kojoj novonastaloj vladinoj strukturi. Takodje mu je cilj da uzme vodeæu ulogu unutar ZPAS u promovisanju jednakosti polova i osiguranju da æe ova jednakost biti garantovana u zakonodavstvu i u praksama administracije. Odsek treba blisko da saradjuje sa grupama gradjanskog društva aktivnim u oblasti ž enskih pitanja i koristi njihove resurse za promovisanje ovih pitanja. Kao deo ZPAS strukture, odsek æe formirati i primenjivati politiku ljudskih prava i principe demokratske uprave, u smislu: (a) odbrane nezavisnih tela i autonomnih institucija od neodgovarajuæih uticaja vlade; (b) omoguæavanja interakcije nezavisnih tela i NVO-a sa administracijom; i (c) pomoæi drugim administrativnim odsecima u pronalaženju adekvatnih normi ljudskih prava i demokratske uprave.

U aprilu 2000, odsek je planirao da primeni svoj rad kroz pet funkcionalnih jedinica. Jedinice koje su trenutno zamišljene ukljuèuju: Biro za politiku ljudskih prava; Biro za demokratsku upravu; Odbor za jednake mogućnosti (OJM); Kancelarija NVO-a i Kancelarija za podršku nezavisnim medijima. Biroi ni trebalo da razvijaju nezavisne savetničke odbore da bi obezbedili nezavisne savete u oblastima svoje struke.

Odbor za jednake mogućnosti æe biti ključan za ž ene, jer æe paž nja biti usmerena na tome da se osigura da politika, zakonodavstvo i ostala pravila koja ZPAS razvija budu paž ljiva prema razlikama polova i rade tako da uzmu u obzir pol. OJM pokušava da osigura jednake mogućnosti i slobodu od diskriminacije na svih nivoima kao što je naznaèeno u znaèajnim medjunarodnim uputstvima, ukljuèujuæi ali bez ogranièenja na pol, godište, seksualnu orijentaciju, religiju i rasu. Takodje æe obratiti paž nju na prava osoba sa nesposobnostima i ohrabriti i omoguæiti njihovo ukljuèivanje na radna mesta, u političke procese i druge aspekte društva; potrudiaæe se da osigura pristup procesima i prostorijama osobama koje su onesposobljene.

Stub IV: Ekonomska rekonstrukcija, rukovodjena od Evropske Zajednice.

Èetiri prioriteta Stuba IV su bila/jesu:

- hitne akcije da se ponovo poène sa osnovnim ekonomskim aktivnostima i komunalnim uslugama i pripremi za zimu,

- uspostavljanje dijaloga sa lokalnim biznisom i ekonomskim stručnjacima oko daljne politike,
- izgradjivanje osnovnih sredstava za menadžment ekonomske politike, i
- mobilizacija tehničkih saveta i finansijske asistencije preko spoljnih davalaca.

Ovaj rad je vodjen u pet integralnih faza, sa Fazom I više-manje završenom i Fazom II trenutno u toku.

Faza I: Postaviti administrativne strukture, upotrebiti medjunarodnu civilnu policiju, obezbediti hitnu pomoć izbeglicama koje su se vratile i raseljenim osobama, ponovo uspostaviti javne usluge, vezati lokalnu policiju i pravosudje, razviti plan ekonomskog preporoda po fazama i pokušati da se uspostavi samoodrživa ekonomija

Kosovo je jedna od najsiromašnijih oblasti u Evropi i bilo je jedan od manje razvijenih delova Jugoslavije. U deset godina pre NATO akcije na Kosovu, paralelna ekonomija koju su razvili kosovski Albanci je promovisala preduzetništvo i mreže za podršku malim biznisima. Od prekida vatre i povratka izbeglica 1999, različiti sektori ove alternativne ekonomije su zdravi. Medjunarodni naponi da se ponovo izgradi ekonomija uključuju projekat koji je napravio Fond za razvoj zajednice Svetske banke. Cilj ovog projekta je da pomogne projekte malih zajednica da poprave životni standard ljudi. Fond ima potpuno lokalni odbor sa najmanje 50 posto zastupljenosti žena. Ono što je potrebno to je dugoročno finansiranje za razvoj različitih oblasti i lokacija na Kosovu. Takođe, iako se primećuje da sada ima više mogućnosti za zapošljavanje žena na Kosovu, većina ovih poslova odgovara samo neudatim, mladim obrazovanim ženama. I dalje postoji potreba za većanjem žena da bi se povećala njihova sposobnost za učestvovanje u dobrobitima ekonomske rekonstrukcije. Kao i na mnogim drugim mestima širom sveta, žene na Kosovu bi profitirale od doškolvavanja na radnom mestu i od honorarnog posla ili fleksibilnog radnog vremena, kao i od više pažnje posvećene zemljoradničkoj struci – kao što su vožnja traktora, opšta poljoprivreda i priučavanje u hortikulturi.

Faza II: *Administracija društvenih i komunalnih usluga; konsolidacija vladavine prava; priprema za izbore*

Od 1989 društveni sistemi i društvene strukture na Kosovu su bile podeljene po etničkim granicama. Sa srpskom kontrolom preko formalnih struktura u FRJ. U postkonfliktnoj situaciji postalo je jasno da je Srbija sposobna da proširi svoj uticaj na obezbeđenje osnovnih usluga kosovskim Srbima koji su ostali u srpskim 'enklavama' kao što je ona u delu Mitrovice, na severnom Kosovu. Tradicionalna struktura porodice kosovskih Albanaca, koja je povezala ruralne i urbane zajednice je podrivena sukobom i nije jasno kako su paralelne mreže uspele da odgovore na potrebe zajednice imajući u vidu raseljenost izbeglica i povratnika. Nešto fragmentacije ovih mreža je vidjeno u vezi sa relativnim jačanjem lokalnih mreža a Demokratske Lige Kosova (DLK) i bivše Oslobođilačke Vojske Kosova (OVK) u različitim oblastima Kosova.

Poslednje tri faze pod Stubom IV još uvek ne izgledaju spremne za dovršenje unutar planiranog vremenskog okvira. Ove faze podrazumevaju:

- pripremu i sprovođenje izbora za Prelazno veće Kosova;

- pomoć izabranim predstavnicima Kosova da organizuju i uspostave privremene institucije demokratske i autonomne samouprave; kada se ove ustanove, UNMIK će prevesti svoje preostale administrativne odgovornosti uz podršku konsolidaciji privremenih institucija Kosova;
- odredjenje završne faze jedan, konačni sporazum oko statusa Kosova; UNMIK će nagledati transfer vlasti sa privremenih institucija Kosova na institucije uspostavljene političkim sporazumom.

Zaključci

Od prestanka akcije NATO-a 1999, spremnost Kosovara da pomognu UNMIK vlastima u različitim poljima, kao i njihov kapacitet za samo-organizaciju je bio podkopan ili zaustavljen u ključnim oblastima. Razlozi za ovo su brojni, uključujući na primer:

- po prirodi spori međunarodni birokratski procesi i značajno udvostručavanje ovih napora;
- nagli preokreti ili rotacioni procesi među međunarodnim službenicima; ovo je vodilo u razočarenje kod nekih lokalnih ljudi koji su morali da provode više sati na sastancima da bi obavestili službenike koji su imali skromno znanje u oblasti svojih ovlašćenja da bi ubrzo saznali da posle meseci tokom kojih su se usavršili ovi službenici odlaze sa Kosova;
- neuspeh u planiranju rekonstrukcionih napora da se obrati odgovarajućem pažnjom osnovnim infrastrukturnim potrebama kao što su komunikacije;
- izuzetno otegnuti proces ponuda ugovora i dovodjenja međunarodnih stručnjaka, koji je doprineo daljem lokalnom nepoverenju prema 'biznisu' rekonstrukcije;
- neuspeh UNMIK vlasti da uzmu u obzir potrebu da demokratske strukture nisu samo *na svom mestu* već i *jasno vidljive* unutar samih struktura UNMIK-a, kao dobar primer demokratske uprave.

Takodje može se kažu da kroz celu administraciju društvenih, ekonomskih i političkih promena na Kosovu postoji diskriminacija nad ženama. Kao posledica toga, ignorisana je i povremeno podrivana mogućnost doprinosa žena. Ovo je posebno vidljivo, na primer, u:

- nedostatku obzira međunarodne zajednice prema određivanju uloga polova *unutar* političkih procesa i procesa kreiranja politike;
- neuspehu u postavljanju odgovarajućeg broja žena na ključne pozicije na kojima se donese odluke;
- neuspehu da se priznaju uloge kosovskih žena u politici u razvoju – uzimanjem u obzir njihovog rada u paralelnom sistemu od 1990, njihovo učestovanje u ratu i njihovo učestovanje u lokalnim i regionalnim procesima rekonstrukcije na Kosovu od 1999;
- marginalizaciji potreba žena koje su izgubile muškog člana porodice i kao posledica postale glava porodice;
- ustaljenom verovanju da žene na Kosovu nisu 'kulturno naviknute' da postanu partneri u regionalnoj politici ili politici zajednice;

- ustaljenom vidjenju žena kao žrtvi, i tako, primalaca pomoći i asistencije pre nego kao aktivnih partnera u procesu rekonstrukcije;
- ozbiljnom nedostatku odgovarajućih feminističkih stručnjaka u svim oblastima u službi MNVO-a, agencija UN i lokalnih ne-vladinih organizacija;
- značajnom porastu seksualne eksploatacije žena, trgovinom, nasilnom prostitucijom, seksualnim šikaniranjem;
- nedostatku ravnoteže između polovima u poslovima dostupnim kod MNVO-a, UN i operacija OEBS-a;
- nedostatku svesti o polovima između međunarodnim i lokalnim službenicima;
- neobezbeđivanju obuke za menadžerske sposobnosti za žene koje rade u/za lokalne NVO-ove.
- tendenciji nekih koji donose odluke u UNMIK-u da rade na način odzgo-na-dole i da se savetuju samo sa onima koji se smatraju muškim nosiocima moći; ovaj pristup efektivno poriče glasove lidera zajednice, lokalnih NVO-a i širokih delova zajednice u novostvorenim sistemima; nedostatak prisvajanja (političkih procesa) prouzrokovao je nedostatak poverenja.

Jasno je da bi šire savetovanje između međunarodnim organizacijama koje rade na pitanjima pola u ranoj fazi rekonstrukcije omogućilo povezivanje procese, koji šire uključuju aktere. Na primer:

- uspostavljanje više ženskih centara finansiranih od različitih međunarodnih agencija u jednoj oblasti (ili u nekim slučajevima čak u istoj ulici) je trebalo izbeći;
- trebalo je uzeti u obzir činjenicu da ideja ženskih centara nije ono što bi lokalne žene normalno očekivale u svojoj kulturnoj sredini;
- pre nego finansiranje MNVO-a na uspostavljanju takvih lokalnih centara, produbljeni i sveuključujući dialog sa grupama iz zajednica je mogao da pomogne inicijative zasnovane na širokom nizu pitanja koja radikalno utiču na svakodnevni život žena;
- savetovanje i saradnja između stručnjaka za polove u UNHCR-u, OEBS-u, UNIFEM-u i Jedinice za pitanja pola UNMIK-a bi pomogla svim ovim pojedincima i njihovim organizacionim strukturama da kombinuju snagu i podršku u sveobuhvatnom određivanju uloga polova, pre nego da to rade na polovičan način, ili da to, u nekim slučajevima, uopšte ne rade.
- transparentnost u donošenju odluka oko procesa finansiranja sa jasnim direktivama je mogla da izostavi nešto konfuzije i razočaranja koje je zasnovana na činjenici da, na primer, više lokalnih grupa koje nisu dobile pare nisu dobile odgovarajuće razloge i/ili nisu bile informisane o ishodu procesa;
- osećaj lokalnih grupa da je njihova stručnost uzeta u obzir samo da bi se finansirali projekti kroz MNVO-e koji ne deluju uzvratno na rad njihove lokalne grupe je mogao da bude izbegnut;
- nedostatak pažnje posvećen tendenciji međunarodnih medija da pokazuju 'balkanske žene' kao starije žene koje nose marame i fizički rade u polju – tj. 'zaostale' unutar Evropske kulture – vodio je razočarenju između mnogim visoko obrazovanim ženama; ozlojedjenost oko asociiranja 'marama' sa fundamentalističkim stavovima i sistemima verovanja je takodje mogla da bude izbegnuta;

- otvoreniji proces koji bi ponudio više mogućnosti za uključivanje bi izbegao frustraciju koju su doživeli lokalni NVO-i koji su dugo vremena radili sa seoskim ženama, oko tendencije da se seoskim zajednicama ponude kratkoročne 'mogućnosti', kao što su frizer, časovi engleskog i šivenje, bez razmišljanja o razvojnim mogućnostima;
- nastavljajući odgovarajući akcenta na izdavaštvo, prevodjenje i širenje materijala znači da žene nisu imale dovoljan pristup informacijama o pitanjima koja ih se tiču – feminizam uopšte, žene i politika, ženska prava, dobre/loše prakse, pol i razvoj i druge teme.

Preporuke

Preporučuje se da:

- **Ciljevi i direktive budu zasnovane u skladu sa Pekinškom platformom za akciju** da bi ohrabrile učestovanje žena u postkonfliktnim naporima za rekonstrukciju i rehabilitaciju. Ovi ciljevi bi: (a) osigurali bar jednu trećinu predstavljenosti oba pola na ključnim pozicijama i u veštama; (b) osigurali široko učestovanje celog stanovništva u svim oblastima; (c) smanjili sektore kojima dominiraju muškarci ili ih feminizovali;
- **Odvojene statistike starosti i pola budu stvorene** unutar UNMIK struktura i kroz sve procese sakupljanja podataka i identifikacije građana koji su trenutno u toku na Kosovu. Ovaj statistički rad je vitalan deo daljeg rada na ekonomskoj, društvenoj i političkoj integraciji žena i devojaka;
- **Više veza bude uspostavljeno između i unutar međunarodnih grupa koje rade na pitanjima polova za dugotrajni razvoj** da bi osigurale adekvatno deljenje informacija i omogućilo usmereniju saradnju sa birokratijama UNMIK-a i lokalnim ženama i grupama;
- **Odgovarajući trening u razumevanju pitanja pola bude organizovan za svo muško i žensko osoblje međunarodne misije** pre nego što počnu sa radom na bilo kom regionalnom zadatku; ravnoteža a polova od najmanje 30/70 (žene/muškarci ili muškarci/žene) treba da bude uspostavljena u svim misijama;
- **Svi važni izveštaji budu prevedeni i deponovani** ili u Narodnu Biblioteku ili na odgovarajući odelce univerziteta – npr. UNIFEM-ovi izveštaji o nasilju nad ženama i ekonomskoj situaciji i uključivanju žena (april 2000), izveštaj o potrebama i sredstvima koji je pripremio KSW (maj 2000);
- **Obrazovanje bude obezbeđeno kroz medije i konsultativne grupe u lokalnim zajednicama**, pogotovo lokalne grupe sa većim brojem žena (npr. pravljenje i rasturanje letaka) da bi se svi osposobili da budu svesni svojih prava, mogućnosti i odgovornosti u razvijanju demokratskog sistema i da bi omogućilo lokalnim ljudima da se pridruže i učestvuju u raspravama o budućim demokratskim planovima;
- **Unutar struktura UNMIK sve anomalije u plaćanju lokalnih lica budu uklonjene**; ove anomalije vode u situaciju da su stručnjaci koji nude savete o obrazovanju i društvenim uslugama manje plaćeni nego vozači kola UNMIK-ovih službenika;
- **Prevodi dokumenata, direktiva i izveštaja na albanski i srpski budu obezbeđeni i da se preduzmu koraci da se osigura da su prevodi široko dostupni** na sastancima sa međunarodnim licima, pre nego voditi sve sastanke na engleskom i time ograničiti učestovanje žena;

- **Bude više transparentnosti u procesima finansiranja i raspodele** , uključujući jasne izjave zašto su određene odluke donesene i da li su ili ne procesi finansiranja još u toku; treba osigurati **prevode kojim se vodi finansiranje** ;
- **Saradnja stručnjaka za odnose polova, intelektualaca i aktivista u oblasti koji podržavaju postojeće procese na Kosovu kao delu jugoistočne Evrope**, bude ustanovljena i održavana, imajući u vidu da će takve regionalne inicijative koje se bave odnosima polova imati pozitivne integracione uticaje na mnoge zemlje u JIE.

Pakt Stabilnosti za Jugo-Istoènu Evropu

Pakt Stabilnosti (Pakt) za Jugo-Istoènu Evropu je prihvaæen u Kelnu 10. juna 1999.⁷ Cilj Pakta je da ojaæa zemlje jugoistoène Evrope u njihovim naporima da gaje mir, demokratiju, poštuju ljudska prava i ekonomski prosperitet u svrhu stabilnosti celokupnog regiona. One zemlje regiona koje Źele integraciju u Evro-atlanske strukture zajedno sa jednim brojem drugih uæesnika Pakta, veruju da æe sprovođenje ovog procesa pomoæi njihovim ciljevima.

DrŹave su traŹile saradnju da bi:

- spreèile i zaustavile tenzije i krize kao preduslov za dugotrajnu stabilnost, ukljuèujuæi zakljuèivanje i sprovođenje multilateralnih i bilateralnih sporazuma i preuzimanje mera kod kuæe za prevazilaŹenje postojeæih moguænosti za izazivanje sukoba;
- uspostavile zrele demokratske politièke procese, zasnovane na slobodnim i fer izborima, vladavini prava i potpunom poštovanju ljudskih prava i osnovnih sloboda, ukljuèujuæi prava osoba da pripadaju nacionalnim manjinama, prava na slobodne i nezavisne medije, zakonodavstvo koje odgovara svom izbornom telu, nezavisno pravosuđe; borile protiv korupcije i za produbljanje i jaæanje gradjanskog društva;
- stvorile miroljubive i dobrosusedske odnose u regionu kroz striktno posmatranje principa Helsinškog završnog akta, izgradjivanja pouzdanja i pomirenja; ohrabrile rad u OEBS-u i drugim forumima na merama regionalnog izgradjivanja poverenja i na mehanizmima za bezbednosnu saradnju.
- saèuvale multinacionalnu i multietnièku raznovrsnost zemalja u regionu i da bi odbranile manjine;
- stvorile uzbudljivu trŹišnu privredu zasnovanu na zdravoj makro politici, otvorile trŹište da bi proširile trgovinu sa inostranstvom i investicije u privatnom sektoru, ustanovile efikasne i transparentne carinske i komercijalno/regulatorne režime, i razvile snaŹnu trgovinu kapitala i unele raznolikost nad vlasništvom, ukljuèujuæi privatizaciju;
- gajili ekonomsku saradnju u regionu i izmedju regiona i ostatka Evrope i sveta, ukljuèujuæi oblasti slobodnog trŹišta;
- promovisale nesmetane kontakte medju gradjanima;
- se borile protiv organizovanog kriminala, korupcije i terorizma i svih kriminalnih i ilegalnih delovanja;
- spreèile nasilno raseljavanje stanovništva prouzrokovanog ratom, progonstvo i gradjanski sukob, kao i seobe izazvane siromaštvom;

⁷ Na sastanku u Kelnu su prisustvovali: ministri inostranih poslova zemalja èlanica Evropske Unije, Evropska komisija, ministri inostranih poslova Albanije, Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Madjarske, Rumunije, Rusije, Slovenije, Bivše Jugoslovenske Republike Makedonije, Turske i Sjedinjenih DrŹava, predsedavajuæi OEBS-a, predstavnik Saveta Evrope predstavljajuæi uæesnike iz jugoistoène Evrope, ministri inostranih poslova Kanade i Japana. Takođe prisutni su bili predstavnici Ujedinjenih Nacija, UNHCR, NATO, OECD, WEU, Medjunarodnog monetarnog fonda, Svetske banke, Evropska investiciona banka, Evropska banka za rekonstrukciju i razvoj koja predstavlja drŹave, organizacije i institucije koje su omoguèile konferenciju, kao i predstavnici Rojomon procesa, BSEC, SEI, SECI i SECEP.

- osigurale siguran i slobodan povratak svih izbeglica i raseljenih lica svojim domovima uz asistenciju zemalja u regionu kroz podelu tereta koji im je nametnut;
- stvorile mogućnosti za punu integraciju u političke, ekonomske i bezbednosne strukture po svom izboru za zemlje jugoslovenske Evrope.

Da bi se dostigli dogovoreni ciljevi, Regionalni panel jugoslovenske Evrope će revidirati progres Pakta. Regionalni panel će osigurati koordinaciju aktivnosti među tri radna panela koje će se izgraditi na postojećoj stručnosti, institucijama i inicijativama. Ovi radni paneli su predviđeni da se bave: (a) demokratizacijom i ljudskim pravima; (b) ekonomskom rekonstrukcijom, razvojem i saradnjom; (c) pitanjima bezbednosti.

Na Sarajevskom samitu 30. jula 1999, napravljena je deklaracija svih zainteresovanih strana koja je zatim prenesena u ovlašćenje OEBS-a, da se prihvate svrhe i principi Pakta. U svrhu ovog pregleda, bitne tačke Sarajevske deklaracije su, između ostalog:

- **Demokratija i ljudska prava** Saradnja sa ciljem da se promovišu ljudska prava i prakse demokratske odgovornosti, lična odgovornost, sloboda izražavanja i vladavina prava. Restruktuiranje civilne administracije. Jačanje slobode političkih aktivnosti i nezavisnih medija. Održavanje multinacionalne i multietničke raznovrsnosti zemalja u regionu i odbrana manjina;
- **Ekonomski razvoj i saradnja** Uklanjanje politike i administrativnih prepreka slobodnom protoku robe i kapitala. Poboljšavanje klime za investicije i razvijanje odgovarajućih sredstava za mobilizaciju privatnih finansija i smanjenja rizika. Nastavak, i gde je potrebno, jačanje napora da se stvori predvidljiva i fer biznis sredina, da se bori protiv korupcije i kriminala i nastavi sa tržišno orijentisanim reformama, uključujući privatizaciju. Razvoj specifičnih sredstava koja bi omogućila aktivno učestvovanje firmi iz jugoslovenske Evrope rekonstrukciji i razvoju u regionu, imajući u vidu da takvo pribavljanje poslova mora da se obavi kroz fer i transparentno takmičenje na osnovu višestrano dogovorenih principa.

Među najznačajnijim konkretnim inicijativama koje je lansirao Pakt od Sarajevskog samita su: (a) zaključivanje investicionog sporazuma koji uključuje snažno angažovanje zemalja u regionu na popravljajući investicione sredine; (b) inicijativa protiv korupcije kao deo ukupnog napora za borbu protiv organizovanog kriminala; (c) stvaranje savetničkog veća za biznis koje će biti, između ostalog, blisko povezano sa procesom oko investicionog sporazuma i davati savete o razvoju privatnog sektora; (d) proces da se odrede glavni prioriteti koji se odnose na rekonstrukciju i popravku infrastrukture, i inicijative privatnog sektora koje će omogućiti da Pakt ponudi konkretne predloge na regionalnim konferencijama za finansiranje; (e) razvoj planova za konkretnu i povezanu akciju operativno orijentisanih radnih timova, sa učešćem glavnih aktera, o dobroj upravi, obrazovanju, slobodi medija, polu, etničkim manjinama i izbeglicama. Može se zapaziti da je Evropska komisija učestvovala na radnim panelima, posebno na: predlozima za regionalnu mrežu u organizacija građanskog društva, planu za zaštitu sredine u regionu i inicijativi za podršku manjinskih Roma.

U kontekstu Pakta u novembru 1999, Radna grupa za odnos polova (pod OEBS-om) je zacrtala plan akcije koji stavlja u žižu u konkretne reforme u tri oblasti delovanja: političkog osposobljavanja žena, izbornog zakonodavstva i nacionalnog aparata za pitanja pola. U aprilu 2000 još uvek nije bilo jasno kakvog pratećeg razvoja je bilo u ove tri oblasti delovanja.

U februaru 2000, mogućnost za sukob na Balkanu je bila shvaćena; bilo je sugerisano da u okviru Pakta treba razmotriti dve inicijative, naime: (a) ustanovljivanje Balkanske skupštine i, (b) ustanovljivanje

Balkanskog političkog kluba. U smislu ovih i drugih predloga koji se mogu ostvariti u budućnosti, pitanje je da li Pakt ima podršku i politički uticaj da se bavi širim političkim ciljevima, to jest da uspostavi zajednički međunarodni odgovor za oblast od Rumunije do Grčke i da koordiniše sistematske reforme.

Bilo je takodje pitanja da li mala kancelarija Pakta (u Briselu) ima neophodan profil da presudjuje u konkurentnosti između međunarodnih organizacija, kao i između zemalja davalaca i između suparničkih balkanskih zemljama. Pakt podrazumeva da postoji zajednička evropska spoljna i bezbednosna politika što nije slučaj. Na primer, razlike zemalja članica oko politike sankcija Srbiji je bila prva prepreka i ostaje da se vidi kako će kancelarija da nametne svoj autoritet. 2,3 milijarde dolara koje je međunarodna zajednica sakupila na sastanku 28. i 29. marta 2000 je ipak ubedilo ljude da je Pakt sada jedna radna inicijativa i da međunarodna zajednica ima mogućnosti da napravi konstruktivne promene u oblasti jugoistočne Evrope. Drugi su videli Pakt kao 'obraćunski zavod' koji pokušava da poveže e zalaganje donatora sa konkretnim projektima.

Posle godinu dana, postoji više ključnih razloga za razočarenje paktom, uključujući: (a) Pakt je bio zamišljen kao posleratna rekonstrukciona inicijativa, ali sukob je još uvek bio u toku kada je inicijativa primenjena; (b) Pošto je Milošević još na vlasti u Beogradu, glavni cilj regionalne integracije ostaje na verbalnom nivou; (c) Pakt je takodje u nekom smislu preživio ratove unutar Evropske Unije i između SAD i EU; (d) Pakt je postao deo problema pre nego rešenja zbor prevelikih očekivanja koja nisu ispunjena; (e) osnovni neuspeh Pakta je što nije inicirao konstruktivan razgovor o budućnosti regiona i ponudio ideje koje su zanimljivo različite od onih već isprobanih u Bosni; (f) nije bilo dovoljnog angažmana medijskih profesionalaca iz regiona; (g) bilo je navodne naklonosti u selekciji projekata prema organizacijama osnovanim na Zapadu, koja najvećim delom nemaju dovoljnu vezu sa lokalnim partnerima.

Što se tiče žene posebno, tvrdi se da davaoci u kontekstu Pakta treba da pokažu u više razumevanja za ženske inicijative. Žene regiona su primetile da su žene snaga koja obećava kada se radi o miru i gradjenju mira. Iako ženski projekti izgledaju vrlo jednostavni oni imaju političku ulogu promovisanja mira i stabilnosti.

Zaključak

Od samog početka očekivanja ljudi u jugoistočnoj Evropi su bila puna nade i podrške za novi Pakt stabilnosti koji je postao popularan među građanskim grupama i NVO-ima. Inicijativa je bila zamišljena kao napuštanje 'politike prvenstva vlade' Evropske zajednice iz prošlosti i sa bezbednosti uopšte, inicijativa će se okrenuti ljudskoj bezbednosti. Ipak, skoro godinu dana posle lansiranja, postoji priznanje da je glavni neuspeh Pakta njegov intelektualni neuspeh, naime, neuspeh u iniciranju konstruktivnih rasprava o budućnosti regiona i u pobudjivanju ideja drugačijih od onih već isprobanih u Bosni. Drugi zaključeci o prošlosti i budućnosti Pakta uključuju da:

- Pakt odražava interese zapadnih i lokalnih aktera;
- davaoci ne mogu da se odluče da li da zahtevaju promene normi i institucija prvo ili da daju prvo pomoć da se pomogne podešavanju i procesima reforme;
- ne postoji sporazum da je uska saradnja davalaca, lokalnih političara i aktivista i zapadnih aktera nužna da bi se postigle uzajamno korisne kombinacije;

- Pakt još uvek nije ponudio strategiju za održivi razvoj i nastavlja da zavisi od infrastrukturnih projekata;
- pokušaj da se razvije postkonfliktna stabilnost u regionu koji je i dalje u konfliktu mora da se razmotri;
- ishod demokratskog razvoja u Srbiji će biti odlučujuć faktor u smislu mogućnosti održavanja demokratije u jugoistočnoj Evropi.

Preporuke

Što se tiče budućih radova i zahteva koje treba uputiti vladama davaocima i regionalnim telima, preporučuje se da:

- se prati predlozi Pakta stabilnosti regionalnog karaktera za ekonomski razvoj i saradnju.
- se traže od davalaca ekonomski projekti sa dodatnim finansiranjem regionalnih projekata o pitanjima pola.
- rad Radne grupe za odnose polova u jugoistočnoj Evropi bude integrisan sa pitanjima o dobroj upravi, na primer o pitanjima obrazovanja, medija, pola, etničkih manjina i izbeglica.
- Revizija pitanja pola Savetničkog foruma ispita predloge Evropske komisije o organizacijama građanskog društva, akcijama za zaštitu sredine i pomoći romskoj manjini.

Zahvalnica

Hvala svima koji su i pored svojih obaveza našli vremena da se nadju sa mnom u martu 2000 i da strpljivo odgovore na sva moja pitanja. Zahvaljujem se takodje ženama i muškaracima iz Informativne mreže jugoistočne Evrope koji sakupljaju i šire informacije za čitaoce Posmatrača pakta stabilnosti (Stability Pact Watch). Moja zahvalnost takodje ide Arijani Brunet (FUA) i Meri Diaz (ŽKŽDI) za organizovanje moje posete Kosovu i za duge i plodne grupne telefonske razgovore! Moj poslednji dug je svim prijateljima feministima iz cele centralne i jugoistočne Evrope bez kojih ne bih mogla da napišem ovaj izveštaj.

Kris Korin
Glazgov, maj 2000

Centar za ženske studije
Odsek za politiku
Univerzitet u Glazgovu
Glazgov G12 8RT
Škotska, UK
Faks +44 141 330 5071
E-mail: c.corrin@socsci.gla.ac.uk

Sastanci Kris Korin u Prištini – mart 2000

UNMIK koprecedavajući: Lokalna administracija; Demokratska uprava i podrška građanskom društvu; Obrazovanje i nauka; Zdravstvo i društvena zaštita

Članovi UNDP-a, UNMIK Ureda za pitanja pola*, UNIFEM*, Kosovske ženske inicijative (UNHCR)*, UNMIK Radija*, OEBS Službenici ljudskih prava*, DFID-a Priština, USAID-a (manja-srednja preduzeća), Kanadskog ureda za saradnju i podršku, Programa za razvoj zajednice Svetske banke; univerzitetski profesori

NVO-i i ženske organizacije: Fondacija za kosovsko građansko društvo, Grupa za ženske studije; Motrat Qiriaz; Ruralna ženska mreža; Radio 21; Medjunarodni medicinski korpus

*označava više od jednog sastanka/diskusije.

Dodatak I

Skraæenice

AI	Amnesti internešnal
ANEM	Asocijacija za nezavisne elektronske medije
AOR	Oblast odgovornosti
BPRM	Biro za stanovništvo, izbeglice i migraciju, Drž vno ministarstvo Sjedinjenih Drž ava
CDHRY	Savet za odbranu ljudskih prava
CEDAW	Konvencija za eliminisanje svih formi diskrimanacije protiv Ź ena (UN)
CIVPOL	Milicija Ujedinjenih Nacija
CPWC	Centar za odbranu Ź ena i dece, Kosovo
CSW	Centar za socijalni rad, Kosovo
CSW	Komisija UN za status Ź ena
DESK	Razvijanje obrazovanja na Kosovu
DEVAW	Deklaracija o eliminaciji nasilja nad Ź enama
DfID	Odsek za medjunarodni razvoj
DGCSS (DUPGD)	Odsek za demokratsku upravu i podršku gradjanskom društvu
DSRSG	zamenik specijalnog predstavnika Generalnog sekretara
EOB	Odbor za jednake moguænosti (DGCSS)
EU	Evropska Unija
FRY (FRJ)	Federativna Republika Jugoslavija
GNP	Ukupan nacionalni proizvod
HCIC	Informativni centar humanitarne zajednice
HRW	Hjuman rajts voè, SAD
IAC	Prelazni administrativni savet
ICIMPD	Medjunarodni centar za razvijanje migracione politike, Austrija
ICTY	Medjunarodni kriminalni trubunal za Jugoslaviju
ICCRHD	Medjunarodni centar za ljudska prava i demokratski razvoj
IFRC	Medjunarodna federacija Crvenog Krsta
IMC	Prelazna komisija za medije
IMC	Medjunarodne medicinski korpus, SAD
INGO (MNVO)	Medjunarodna ne-vladina organizacija
IOM	Medjunarodna organizacija za migraciju
IRC (MKS)	Medjunarodni komitet spasa
JIAS (ZPAS)	Zajednièka prelazna administrativna struktura Kosova
JRT	Radna grupa za zajednièku registaciju
K-FOR	NATO snage na Kosovu
KLA (OVK)	Oslobodilaèka vojska Kosova
KPC	Odbrambene snage Kosova
KTC	Prelazni savet Kosova
KVM (VMK)	Verifikaciona misija Kosova OEBS-a
KWECC	Kosovski sud za ratne i etnièke zloèine
KWI	Kosovska Ź enska inicijativa (UNHCR)
LDK (DLK)	Demokratska liga Kosova
MCI	Medjunarodni korpus milosrdja
MQ	Mortrat Qiriazis seoska Ź enska grupa, Kosovo
MTF	Fondacija Majke Tereze
NATO	Organizacija severno-atlanske alijanse
NGO (NVO)	Ne-vladina organizacija

NUNS	Nezavisna unija novinara Srbije
OSCE (OEBS)	Organizacija evropske bezbednosti i saradnje
PPDK	Demokratska progresivna partija Kosova
QPS	Qendra per Pune Sociale (Centar za socijani rad)
SRSG	specijalni predstavnik Generalnog sekretara
UAF (FUA)	Fond za urgentnu akciju
UN	Ujedinjene Nacije
UNFPA	UN Asocijacija za planiranje porodice
UNICEF	UN Fond za decu
UNIFEM	UN Razvojni fond za žene
UNMIK	UN Misija na Kosovu
USAID	Agencija za medjunarodni razvoj Sjedinjenih Država
VJ	Vojska Jugoslavije
WHO	Svetska zdravstvena organizacija

Dodatak II

Rezolucija Saveta bezbednosti 1244 (1999) o situaciji na Kosovu